

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Донбаська державна машинобудівна академія

Анотація

У роботі досліджено засади формування економічної безпеки підприємства в системі стратегічного управління ризиками. Обґрунтовано необхідність інтеграції економічної безпеки з концепцією ERM та визначено трансформацію структури ризиків. Сформовано напрями забезпечення економічної безпеки підприємства з метою підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства; стратегічне управління ризиками; ризик-менеджмент; фінансова стійкість; вартість бізнесу.

ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE IN THE SYSTEM OF STRATEGIC RISK MANAGEMENT

Abstract

The article examines the foundations of enterprise economic security formation within the framework of strategic risk management. The necessity of integrating economic security with the ERM concept is substantiated, and the transformation of the risk structure is identified. Key directions for strengthening enterprise economic security are developed with the aim of enhancing financial stability and competitiveness.

Keywords: enterprise economic security; strategic risk management; risk management; financial stability; business value.

Трансформаційні процеси в економіці, посилення глобальної конкуренції, нестабільність фінансових ринків, логістичні розриви, інституційна турбулентність та зростання нефінансових загроз зумовлюють необхідність переосмислення ролі економічної безпеки підприємства. Якщо раніше безпека здебільшого розглядалася як елемент антикризового управління або функція служби внутрішнього контролю, то сьогодні вона набуває стратегічного характеру, інтегрується у систему управління ризиками на перспективу та розглядається як активний механізм забезпечення довгострокової стійкості бізнесу. Економічна безпека підприємства трактується як стан захищеності його ресурсного потенціалу, фінансових інтересів і стратегічних цілей від внутрішніх та зовнішніх загроз [1]. Практичний досвід демонструє, що традиційні методи забезпечення безпеки (фінансовий контроль, диверсифікація, страхування, резервування) є недостатніми без інтеграції їх у систему стратегічного ризик-менеджменту, тому логічним кроком стає застосування концепції управління ризиками підприємства (ERM), яка передбачає управління на рівні всього підприємства з урахуванням стратегічних орієнтирів розвитку. Визначення допустимого рівня загроз стає визначальним стратегічним рішенням, яке впливає на інвестиційну політику, фінансову структуру капіталу, інноваційну активність та конкурентну позицію підприємства. Практика міжнародних компаній свідчить, що впровадження формалізованої системи управління ризиками підвищує передбачуваність фінансових результатів і знижує ймовірність критичних втрат. В українських умовах ця проблематика ще недостатньо систематизована, оскільки багато підприємств застосовують фрагментарні інструменти ризик-менеджменту без стратегічної інтеграції.

Окремої уваги потребує трансформація структури ризиків підприємства. Поряд із традиційними фінансовими та виробничими ризиками зростає значення нефінансових загроз: репутаційних, регуляторних, кадрових, інформаційних. Зміна середовища господарювання вимагає розширення переліку індикаторів економічної безпеки шляхом включення показників ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності, рівня залежності від зовнішнього фінансування, концентрації постачальників та клієнтів, а також індексів ділової репутації. Також необхідно узгодити економічну безпеку з довгостроковою стратегією розвитку підприємства. У стратегічному вимірі безпека повинна забезпечувати не лише збереження ресурсів, а й створення передумов для сталого зростання

шляхом формування фінансових резервів, диверсифікації джерел доходів, оптимізації структури капіталу, впровадження внутрішніх процедур комплаєнсу та корпоративного контролю. Водночас надмірна орієнтація на мінімізацію ризиків може стримувати інноваційну активність та обмежувати можливості розвитку. Тому завдання стратегічного управління повинно полягати у досягненні балансу між безпекою та ефективністю. Потребує системного аналізу взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки підприємства та вартістю бізнесу. Світова практика корпоративного управління свідчить, що компанії з розвиненою системою управління ризиками мають вищий рівень довіри інвесторів, нижчу вартість залучення капіталу та більш стабільні фінансові показники. Економічна безпека може розглядатися як фактор зростання ринкової капіталізації підприємства та його інвестиційної привабливості. Для українських підприємств ця проблематика також потребує емпіричного аналізу (наприклад, кореляції між рівнем ризик-менеджменту та фінансовими результатами діяльності). Дедалі більшої актуальності набуває інституційний вимір економічної безпеки підприємства. Регуляторне середовище, податкова політика, доступ до фінансових ресурсів, стан судової системи безпосередньо впливають на рівень ризиків підприємства. Відтак стратегічне управління ризиками має враховувати макроекономічні фактори та сценарний аналіз можливих змін зовнішнього середовища. Використання методів стрес-тестування, фінансового моделювання та аналізу чутливості дозволяє підвищити адаптивність підприємства до потенційних шоків.

Кількісне вимірювання рівня економічної безпеки підприємства реалізується через формування інтегрального показника, який поєднує фінансові, виробничі, інвестиційні та інституційні параметри діяльності. Такий підхід має враховувати не лише традиційні фінансові коефіцієнти (ліквідність, автономію, покриття зобов'язань), а й систему вагових характеристик складових безпеки з урахуванням їхнього впливу на стратегічну стійкість підприємства. Його реалізація дозволить перейти від фрагментарних оцінок до цілісної аналітичної моделі, придатної для стратегічного планування. Необхідно створити систему раннього попередження ризиків, яка буде базуватися на поєднанні фінансових індикаторів, аналізу динамічних тенденцій та сценарного моделювання розвитку подій. Адаптація інструментів, які використовуються у міжнародній практиці (моделі типу Z-оцінки, стрес-тестування, аналіз чутливості грошових потоків), до галузевих особливостей діяльності підприємств забезпечує підвищення релевантності аналітичних результатів та якості рішень. Ефективність такої системи посилюється за рахунок інтеграції внутрішніх управлінських показників (дебіторська заборгованість, рівень концентрації клієнтів і постачальників, зміна витратної структури тощо), що забезпечує можливість раннього виявлення критичних тенденцій. Важливо встановити зв'язок між рівнем стратегічного управління ризиками та довгостроковою вартістю бізнесу. Оцінювання впливу системи ризик-менеджменту на фінансові показники, ринкову капіталізацію та вартість капіталу підтверджує, що розвинена модель ERM підвищує довіру інвесторів, знижує премію за ризик і зміцнює фінансову стійкість підприємства.

Систематизація викладених положень та запропонованих управлінських рішень дозволяє структурувати основні напрями забезпечення економічної безпеки підприємства (табл. 1). Узагальнення напрямів забезпечення економічної безпеки свідчить про необхідність переходу до комплексної, багатовимірної моделі, яка поєднує аналітичні, прогностичні та стратегічні інструменти управління. Йдеться не лише про фіксацію поточного стану підприємства, а й про створення системи постійного моніторингу та оцінювання його стійкості в динамічному середовищі. Систематизація підходів до вимірювання безпеки дозволяє сформувати єдину методологічну базу для прийняття управлінських рішень, підвищити обґрунтованість стратегічного планування та мінімізувати суб'єктивність оцінок. Включення до аналізу як фінансових, так і нефінансових чинників відображає сучасну тенденцію розширення розуміння ризиків, які впливають на діяльність підприємства. Таким чином будуть створюватися передумови для формування цілісної системи управління, орієнтованої не лише на захист від загроз, а й на підтримання конкурентних позицій у довгостроковій перспективі. Запропоновані напрями також підкреслюють важливість стратегічної інтеграції безпеки з процесами формування вартості бізнесу. Таким чином, економічна безпека постає не як допоміжна функція, а як основний елемент управлінської політики, що безпосередньо впливає на фінансову стійкість, інвестиційну привабливість та довгострокову життєздатність підприємства. Реалізація комплексного підходу буде сприяти підвищенню адаптивності підприємств до зовнішніх викликів та зміцненню їхніх позицій у конкурентному середовищі. Водночас інтеграція інструментів стратегічного управління ризиками в систему забезпечення економічної безпеки створює передумови для формування стійкої моделі розвитку підприємства в умовах невизначеності.

Напрями забезпечення економічної безпеки підприємства

Напрямок	Зміст	Очікуваний практичний результат
Кількісне вимірювання рівня економічної безпеки	Формування інтегрального індексу на основі фінансових, інвестиційних та операційних показників; розрахунок вагових коефіцієнтів	Об'єктивна оцінка рівня безпеки та можливість порівняльного аналізу
Система раннього попередження ризиків	Визначення граничних значень основних індикаторів; сценарний аналіз та стрес-тестування	Своєчасне виявлення загроз та зниження ймовірності кризових ситуацій
Оцінювання впливу ризик-менеджменту на вартість бізнесу	Аналіз взаємозв'язку між рівнем управління ризиками та фінансовими показниками, вартості капіталу	Підвищення інвестиційної привабливості та ринкової вартості підприємства
Оцінювання адаптивного потенціалу підприємства	Розроблення системи показників гнучкості бізнес-моделі, диверсифікації доходів, варіативності джерел постачання та фінансування	Підвищення здатності підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища
Інтеграція нефінансових ризиків у систему економічної безпеки	Формування методики ідентифікації та кількісної оцінки репутаційних, кадрових, комплаєнс- та операційних ризиків	Зменшення непрямих втрат та підвищення довіри з боку партнерів і інвесторів
Моніторинг концентраційних ризиків	Оцінювання залежності від провідних клієнтів, постачальників, кредиторів; встановлення порогових значень	Зниження критичної залежності та забезпечення фінансової стійкості
Сценарне стратегічне моделювання загроз	Побудова альтернативних сценаріїв розвитку підприємства з урахуванням макроекономічних і галузевих факторів	Підвищення якості стратегічних рішень та довгострокової стабільності бізнесу

Джерело: складено авторами на основі [2, 3]

Удосконалення методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства спрямоване на формування цілісної системи стратегічного управління ризиками, здатної забезпечити фінансову стійкість, адаптивність до зовнішніх викликів та підвищення довгострокової вартості бізнесу. Інтеграція економічної безпеки в управлінські процеси підприємства посилює його конкурентні позиції та створює передумови для стабільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2017. 73 с. URL: <https://surl.li/cwgmfr>
2. Марина А. С., Сланська Н. О., Петренко М. А. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 495-500. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-75>
3. Васи́лега В. Є. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах впливу зовнішнього середовища. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2024. № 2. С. 146-153. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-146-153>

Борисова Світлана Євгенівна – докторка економічних наук, доцентка, професорка кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва, Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ, svetevbor@gmail.com.

Svitlana Borysova – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Business, Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk, svetevbor@gmail.com.

Крук Олена Миколаївна – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва, Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ, lk21061496@gmail.com.

Olena Kruk – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Business, Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk, lk21061496@gmail.com.